

DEPOPULIACIJOS ĮTAKA BENDROJO UGDYMO MOKYKLŲ TINKLO KAITAI LIETUVOS PROBLEMINIUOSE REGIONUOSE 2001–2016 M.

Viktorija Baranauskienė, Vidmantas Daugirdas,
*Lietuvos socialinių tyrimų centro Visuomenės geografijos ir
demografijos institutas*

SANTRAUKA

Šio tyrimo tikslas – atskleisti depopuliacijos įtaką bendrojo ugdymo mokyklų tinklo kaitai Lietuvos probleminiuose regionuose. Tyrimo objektas – 22 retai apgyvendintos savivaldybės (toliau – RAS), kuriose kaimo gyventojų tankumas siekia iki 12,5 gyv./km².

Tyrimo metu patvirtinta, kad depopuliacija, prastėjantys demografiniai rodikliai, mažėjantis mokinių skaičius prisideda prie bendrojo ugdymo mokyklų tinklo nykimo. Tai ypač akivaizdu RAS: 2001–2017 m. gyventojų skaičius šalyje sumažėjo 18 proc., RAS – 28 proc.; 2001–2016 m. bendrojo ugdymo mokyklų skaičius šalyje sumažėjo 49 proc., RAS – 62 proc. Ši tendencija ypač ryški Šiaurės Rytų ir Pietų Lietuvos savivaldybėse. Prielaidų, kad artimiausiu metu pasikeis demografinė situacija ir tendencijos, nėra, vadinasi, mokyklų tinklas ir toliau trauksis. Daugiausia galimybių išlikti turi mokyklos, esančios didesnėse gyvenvietėse, savivaldybių administraciniuose centruose. Jos turėtų užtikrinti ne minimalų, o visuomenės poreikius atitinkantį išsilavinimo lygį.

Siekiant pristabdyti bendrojo ugdymo mokyklų tinklo nykimą RAS, turėtų būti mažinami reikalavimai kaimo mokykloms (leista formuoti mažiau mokinių turinčias klases, mažinti privalomą krūvį mokytojams), skiriami priedai prie atlyginimo mokytojams, dirbantiems RAS, labiau apgalvotai reorganizuojamos mokyklos ir kt.

Reikšminiai žodžiai: depopuliacija, probleminiai regionai, retai apgyvendintos teritorijos, bendrojo ugdymo mokykla, socialinė atskirtis, teritorinė atskirtis.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15823/ge.2018.1>

1 Straipsnis parengtas pagal VI nacionalinėje mokslinėje konferencijoje *Geografija: mokslas ir edukacija* skaitytą pranešimą *Depopuliacijos įtaka bendrojo ugdymo mokyklų tinklo kaitai Lietuvos probleminiuose regionuose 2001–2016 m.* Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. GER-005/2017). Jis įgyvendintas bendradarbiaujant su Lietuvos socialinių tyrimų centro doktorante V. Baranauskiene.

ĮVADAS

Mokykla ir visa šalies švietimo sistema yra mūsų tautos išlikimo pagrindas. Pastaraisiais dešimtmečiais mažėjant šalies gyventojų skaičiui, mažėja ir mokinių skaičius, nyksta mokyklų tinklas. Mokyklos buvo ne tik likviduojamos, bet ir reorganizuojamos: dauguma mokyklų buvo sujungtos, prijungtos prie kitų mokyklų, paverstos kitų mokyklų skyriais, pakeisti mokyklų statusai (pvz., pagrindinė mokykla tapo pradinio ugdymo įstaiga arba mokykla buvo reorganizuota į progimnaziją ir gimnaziją), mokyklose nebuvo komplektuojamos tam tikros klasės arba jos sujungiamos (LR švietimo ir mokslo ministerija, 2004, 2008, 2015, 2017). Be to, kai kurios mokyklos, daugiausia pradinio ugdymo, išliko įregistruotos kaip švietimo įstaigos, tačiau realiai neveikė, nes jose nebeliko mokinių. Todėl bendrojo ugdymo mokyklų tinklo kaitą yra gana sudėtinga vertinti.

Šio tyrimo tikslas – atskleisti depopuliacijos įtaką bendrojo ugdymo mokyklų tinklo kaitai Lietuvos probleminiuose regionuose 2001–2016 m. Siekiant užsibrėžto tikslo buvo bandoma nustatyti depopuliacijos mastus probleminiuose regionuose ir bendrojo ugdymo mokyklų bei mokinių skaičiaus kaitą. Tyrimo objektas – 22 retai apgyvendintos savivaldybės (toliau – RAS), kuriose kaimo gyventojų tankumas 2017 m. pradžioje siekė iki 12,5 gyv./km² (žr. 1–2 pav.). Mažas gyventojų tankumas yra vienas svarbiausių probleminio regiono rodiklių ir išskyrimo kriterijų. Nagrinėjamoju laikotarpiu RAS skaičius išaugo nuo 7 iki 22 ir siekia apie 45 proc. šalies teritorijos ploto. Ypač išsiskiria šiaurės rytinė Lietuvos dalis, kurioje yra ištisi retai apgyvendinti plotai, – jos demografiniai ir kiti rodikliai yra prasčiausi.

Mokyklų tinklo kaitos tema Lietuvoje nėra nauja – ją nagrinėjo ne vienas mokslininkas (Dumbliauskienė, Staugaitytė, 2013; Kriaučiūnas ir kt., 2016 ir kt.). Daugiausia prie to prisidėjo geografs, ypač P. Gaučas, kuris sutelkė dėmesį Rytų Lietuvos daugiakalbiam regionui, parengė nemažai žemėlapių ir kartoschemų. Jo darbuose nagrinėjama istorinė įvairiakalbių mokyklų tinklo raida, dėstomų dalykų vartojamos kalbos kaita, daugelis kitų aktualių etnolingvistinių problemų, būdingų šiam regionui (Gaučas, 1992, 1996, 1997a, 1997b, 2000). Tačiau minėtuose darbuose specialiai neišskiriami probleminiai ar retai apgyvendinti regionai, yra tik keletas darbų, kuriuose aptariamas mokyklų tinklas retai apgyvendintose teritorijose (Daugirdas ir kt., 2013; Luobikienė, 2016). Apie mokyklų tinklo kaitą kartais kalbama kaip apie socialinių aptarnavimo įstaigų tinklo dalį, jų prieinamumą.

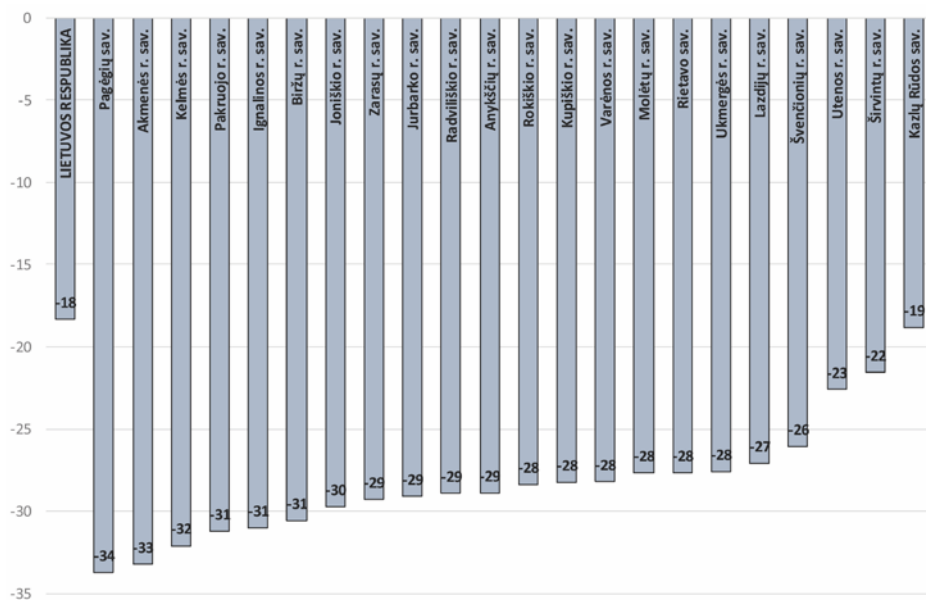
Šiame darbe bendrojo ugdymo mokyklų tinklas vertinamas kaip vienas iš pagrindinių teritorinę ir socialinę atskirtį lemiančių veiksnių, mokykla laiko-

ma viena iš svarbiausių institucijų, kuri užtikrina visos vietos bendruomenės gyvybingumą. Todėl dėsninga, kad, panaikinus mokyklą, gyvenvietėje pradeda sparčiau mažėti gyventojų ir mokyklinio amžiaus vaikų, o kartu pradeda nykti ir kitos socialines paslaugas teikiančios įstaigos: kultūros centrai, bibliotekos, parduotuvės, pašto skyriai ir kt. Tokia teritorija virsta periferija, kuri yra toli nuo šalies ar regioninių centrų, pagrindines paslaugas teikiančios įstaigos „tolsta“, jų lieka vis mažiau, jos tampa sunkiau pasiekiamos, prastėja gyvenimo kokybė. Keičiasi net gyventojų savimonė – jie vis dažniau save laiko periferijos gyventojais, gyvenančiais „pasaulio pakraštyje“, valstybės pamirštais, pasmerktais, paliktais likimo valiai. Toks teritorijos apibūdinimas atitinka naujai vartojamą geografinį terminą *teritorinė atskirtis* (Daugirdas ir kt., 2013).

Atliekant bendrojo ugdymo mokyklų ir mokinių kiekybinių duomenų kaitos analizę 2001–2016 m. naudoti Lietuvos Respublikos statistikos departamento pateikiami oficialios statistikos portalo duomenys (rodiklių duomenų bazė, <https://osp.stat.gov.lt/>) ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos AIKOS (atvira informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistema, <https://www.aikos.smm.lt/>). Lietuvos statistikos departamento duomenų bazė naudota atliekant pasirinkto laikotarpio bendrojo ugdymo mokyklų skaičiaus kaitos analizę, kuri parodo bendrą mokyklų skaičiaus mažėjimą (duomenų bazėje nepateikiami mokyklų skyriai ar mokyklų tipai, todėl detaliau analizuojant mokyklų tinklo kaitą buvo derinamos dvi duomenų bazės (Statistikos departamento duomenų bazė ir AIKOS), o AIKOS sistema naudota tikslinant 22 RAS ir išskirtų Šiaurės Rytų Lietuvos RAS bendrojo ugdymo mokyklų skaičių bei bazinėms mokykloms 2016 m. priklausančių skyrių skaičių (tikslaus adreso (buveinės) nustatymas, priklausomas mokyklos tipas ir kt.). Atliekant Šiaurės Rytų Lietuvos RAS bendrojo ugdymo mokyklos kaitos analizę naudota Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos pateikiama 2001–2016 m. ataskaita apie bendrojo ugdymo mokyklų steigimą, reorganizavimą, likvidavimą, pertvarkymą ir kitas įvairias struktūrines pertvarkas (LR švietimo ir mokslo ministerija, 2017). Bendrojo ugdymo mokyklų ir jų mokinių skaičiaus kaita analizuojama pagal 2017 m. sausio 1 d. 22 Lietuvos RAS duomenis. Duomenų analizė atlikta taikant kartografavimo ir geografinės duomenų analizės metodus, aprašant teritorinius dėsningumus, atliekant lyginamąją teritorinę analizę, panaudojant *GIS* ir *Corel-Draw* programas.

DEPOPULIACIJA PROBLEMINIUOSE REGIONUOSE

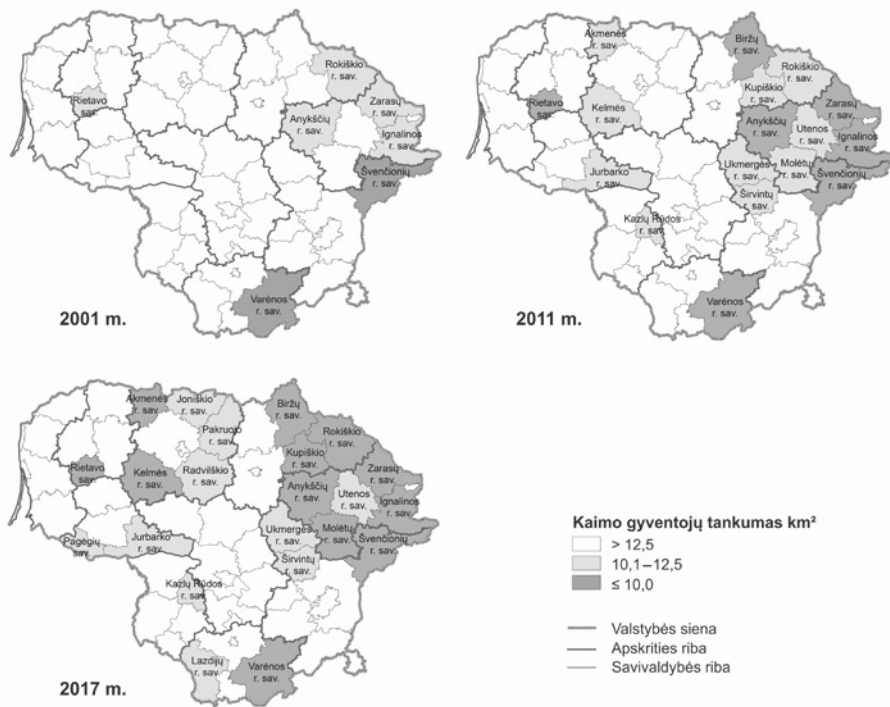
Lietuvoje gyventojų skaičiaus mažėjimo tendencija ypač išryškėjo įstojus į ES (išaugo emigracija). Tačiau ne tik dėl to šalis išgyvena gilią demografinę krizę – išlieka mažas gimstamumas, gyventojai senėja, formuojasi reprodukcijai nepalanki gyventojų demografinė sudėtis. 2001–2017 m. iš Lietuvos emigravo 699 127 gyventojai, iš jų iš RAS – 109 243 gyventojai (15,6 proc.) (Lietuvos statistikos departamentas, 2018a), o į Lietuvą imigravo 217 91 gyventojas, iš jų į RAS – 27 460 (12,6 proc.). Dėl didelės emigracijos ir mažos imigracijos Lietuvos depopuliacijoje migracijos dedamoji sudarė 68,9 proc., RAS – 74,9 proc. (Lietuvos statistikos departamentas, 2018b). 2001–2017 m. laikotarpiu gyventojų šalyje sumažėjo nuo 3 486 998 iki 2 847 904 (pokytis – -18 proc.), o RAS – nuo 680 252 iki 487 555 (pokytis – -28 proc.) (žr. 1 pav.). Iš visų 22 RAS didžiausias neigiamas gyventojų pokytis būdingas Pagėgių (-34 proc.), Akmenės r. (-33 proc.), Kelmės r. (-32 proc.) ir Pakruojo r., Ignalinos r., Biržų r. (po -31 proc.) savivaldybėms, o mažiausias gyventojų skaičiaus pokytis – Kazlų Rūdos savivaldybei (-19 proc.).

1 pav. Gyventojų skaičiaus pokytis Lietuvos retai apgyvendintose savivaldybėse 2001–2017 m. (proc.) (duomenų šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2017a)

Be emigracijos, svarbus demografinis veiksnys, susijęs su gyventojų tankumo mažėjimu ir mokyklų tinklo nykimu, – natūrali gyventojų kaita. Jau daugiau kaip du dešimtmečius šalyje, o ypač RAS, ji yra neigiama. Todėl vidutinis kaimo gyventojų tankumas RAS 2001–2017 m. pastebimai sumažėjo: 2001 m. jis siekė 13,2 gyv./km², 2011 m. – 10,6 gyv./km², 2017 m. – tik 9,1 gyv./km². Daugiau kaip pusėje RAS kaimo gyventojų tankumas nesiekia 10 gyv./km².

Šalies vidutinis kaimo gyventojų tankumas mažėja šiek tiek lėčiau: 2001 m. jis siekė 17,7 gyv./km², 2011 m. – 15,6 gyv./km², 2017 m. – 14,3 gyv./km². RAS per 2001–2017 m. laikotarpį tendencija yra aiški ir išlieka nepakitusi – gyventojų tankumas mažėja gerokai sparčiau (31,1 proc.) nei vidutiniškai šalyje (19,2 proc.). Todėl visa šalies kaimiška teritorija sparčiai artėja prie retai apgyvendintos teritorijos statuso (žr. 2 pav.). Jei tendencijos nepasikeis, o prielaidų tam kol kas nėra, Lietuvos kaimiška teritorija taps retai apgyvendinta po 10–12 metų.

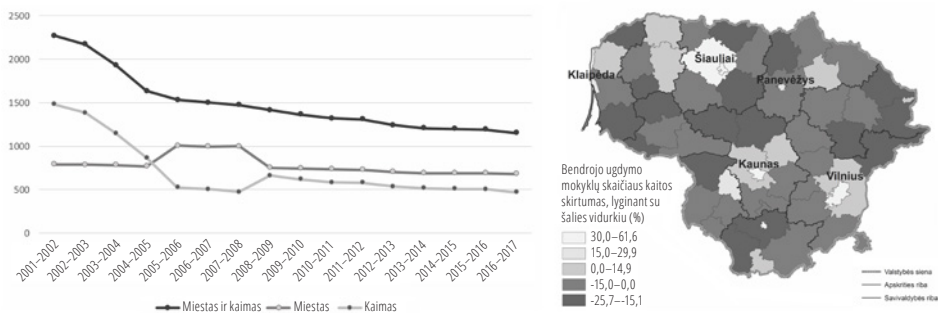

2 pav. Retai apgyvendintos savivaldybės 2001–2017 m.
(duomenų šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2017a)

MOKYKLŲ TINKLO KAITA PROBLEMINIUOSE REGIONUOSE

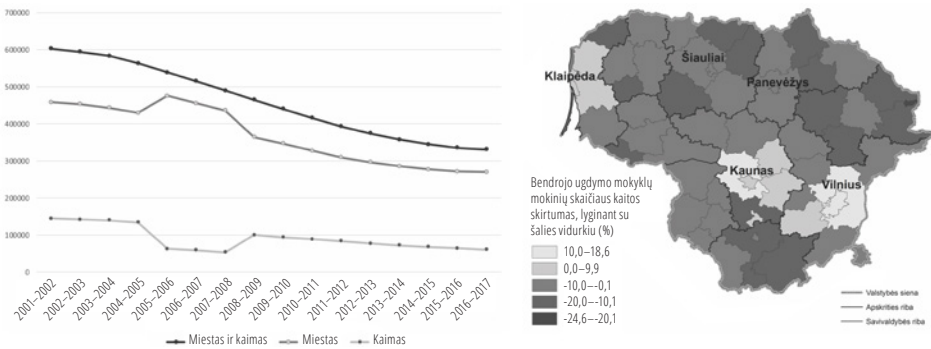
Dėl išbėgėjusios depopuliacijos Lietuvoje mažėja ir mokinių skaičius, tik pastaraisiais metais ši tendencija kiek sulėtėjo. Tai turi įtakos ne tik švietimo, bet ir kitų socialinių paslaugų infrastruktūros tinklų nykimo procesui. Gyventojai priversti taikytis prie prastėjančių gyvenimo sąlygų, ryškėja gyventojų gerovės teritoriniai skirtumai. RAS ypač sparčiai uždarnos ir reorganizuojamos bendrojo ugdymo mokyklos – Rytų Lietuvoje jos jau pradeda koncentruotis savivaldybių centruose. Pastaruoju metu dalis paslaugų tampa mobilios (parduotuvės, paštas), bet mokykla mobilia kol kas pavirsti negali – ji fiziškai vis labiau tolsta. Todėl tokios problemos pagilina gyventojų socialinę ir teritorinę atskirtį, neišvengiamai veikia demografinius, socialinius, ekonominius ir kitus procesus. Formuojasi tam tikras uždaras ratas: mažėja gyventojų – nyksta socialinė infrastruktūra – mažėja gyventojų. Dėl tokios RAS padėties demografinė situacija ir mokyklų tinklo kaita negerėja. Nepadeda ir masinė mokyklų bei kitų viešųjų paslaugų įstaigų, kelių, infrastruktūros renovacija – gerėjančios gyvenimo sąlygos gyventojų nepritraukia ir demografinio elgesio modelio nekeičia.

Bendrojo ugdymo mokyklų ir mokinių skaičiaus kaitos 2001–2016 m. duomenys (žr. 3–4 pav.) kelia nerimą. Blogiausia situacija – RAS ir kitose kaimiškose teritorijose. Nuo 2001 m. šalyje bendrojo ugdymo mokyklų skaičius sumažėjo 49,3 proc.: miestuose – 13,9 proc., RAS – 61,9 proc., visose kaimiškose teritorijose – 68,2 proc. Mokinių skaičius, išskyrus miestus, mažėjo kiek lėčiau, t. y. 45 proc.: mieste – 41 proc., kaime – 58 proc., RAS – 55 proc.

3 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų skaičiaus kaita 2001–2016 m. (duomenų šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2017b)

Visoje Lietuvoje stebima tendencija – mokyklų tinklas nyksta, bet Vilniaus miesto savivaldybėje bendrojo ugdymo mokyklų skaičius šiek tiek padidėjo (12,3 proc.), o kitose didžiųjų miestų (Kauno, Klaipėdos, Šiaulių) ir jas supančių rajonų savivaldybėse mokyklų skaičius mažėjo lėčiau nei vidutiniškai. Ypač ryški mokyklų tinklo nykimo tendencija Rytų Lietuvoje (žr. 5 pav.), tačiau ir kitų regionų savivaldybėse mokyklų skaičius labai sumažėjo: Ignalinos r. ir Molėtų r. sav., Lazdijų r. ir Alytaus r. sav., Pasvalio r. sav., Skuodo r., Rietavo ir Raseinių r. sav. bendrojo ugdymo mokyklų skaičius sumažėjo net 70–75 proc.

4 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų mokinių skaičiaus kaita 2001–2016 m.
(duomenų šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2017c)

Mokinių skaičius taip pat mažėjo visoje Lietuvoje (45,1 proc.): mieste – 41,6 proc., kaime – 57,8 proc., o visose 22 RAS – 55,1 proc. Vilniaus, Kauno, Klaipėdos miestuose ir aplink juos esančiose savivaldybėse mokinių skaičius mažėjo beveik dvigubai lėčiau nei vidutiniškai šalyje. Daugiausia mokinių sumažėjo būtent RAS (žr. 4 pav.): Šiaurės Rytų ir Pietų Lietuvoje bei pavienėse Vakarų Lietuvos savivaldybėse (Skuodo r., Rietavo, Kelmės r., Pagėgių). Ypač išsiskiria Visaginas, kuriame mokinių skaičius sumažėjo penktadaliu, lyginant su šalies vidurkiu (69,7 proc.).

Problemiškiausia dabar atrodo Šiaurės Rytų Lietuva, kuriai būdingi ne tik prasčiausi demografiniai rodikliai, bet ir labiausiai nykstantis bendrojo ugdymo mokyklų tinklas, sparčiausiai mažėjantis mokinių skaičius (žr. 5 pav.).

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos (AIKOS) ir Lietuvos Respublikos statistikos departamento pateikiamais bendrojo ugdymo mokyklų tinklo kaitos 2001–2016 m. duomenimis, 22 RAS šiuo metu (2016 m.) yra 307 bendrojo ugdymo mokyklos, iš jų 255 – bazinės mokyklos, kurioms priklauso 52 skyriai (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija (AIKOS), 2017).

5 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų tinklo kaita Šiaurės Rytų Lietuvoje 2001–2016 m. (duomenų šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, 2017b; LR švietimo ir mokslo ministerijos (AIKOS), 2017; LR švietimo ir mokslo ministerija, 2017)

Išsamiau analizuojant Šiaurės Rytų Lietuvos RAS bendrojo ugdymo mokyklų skaičiaus kaitą (žr. 5 pav.), matyti, kad 2001 m. buvo 357 mokyklos, iš kurių net 199 iki 2016 m. buvo uždarytos (mokyklų skaičius sumažėjo 56 proc.). Daugiausia jų panaikinta Molėtų (70,0 proc.) ir Ignalinos (75,0 proc.) rajonų savivaldybėse. Mažiausius pokyčius patyrė Kupiškio rajono savivaldybė (36,4 proc.). 2001–2016 m. laikotarpiu Šiaurės Rytų Lietuvoje daugiausia buvo uždaryta pradinė mokyklų – net 126 (tai sudaro 63,3 proc. visų uždarytų mokyklų) ir pagrindinių – 59 (29,6 proc.), o mažiausią pokytį patyrė gimnazijos – nagrinėjamoju laikotarpiu uždaryta tik 1 gimnazija. Tačiau šiuo laikotarpiu yra labai sudėtinga įvertinti bendrojo ugdymo mokyklų skaičiaus kaitos analizę, ypač kai analizuojama mokyklų kaita pagal jų tipus, kadangi per 2001–2016 m. laikotarpį tos pačios mokyklos tipas galėjo pasikeisti net keletą kartų (pagrindinė po reorganizacijos galėjo tapti pradine arba vidurinė mokykla – progimnazija ir kt.; arba ji

galėjo būti prijungta prie kitos mokyklos ir paversta skyriumi). Tačiau nagrinėjamoju laikotarpiu bendra tendencija vyravo tokia, kad po mokyklos reorganizacijos kaimiškos vietovės mokykla buvo paversta skyriumi ir po 2–3 metų buvo likviduota (pvz., pagrindinė mokykla po reorganizacijos tapo pradine mokykla, vėliau pradinė mokykla po reorganizacijos tapo kitos mokyklos skyriumi ir vėliau skyrius buvo uždarytas) (LR švietimo ir mokslo ministerija, 2017).

IŠVADOS

Lietuvos probleminiuose regionuose, retai apgyvendintose savivaldybėse depuliacija yra svarbiausias veiksnys, turintis įtakos bendrojo ugdymo mokyklų tinklo kaitai ir nykimui, o kartu ir gyventojų socialinei bei teritorinei atskirčiai. Svarbiausi 2001–2016 m. mokyklų tinklo pokyčiai buvo šie:

- sparčiau nei vidutiniškai šalyje mažėjo bendrojo ugdymo mokinių skaičius (Lietuvoje – 45 proc., RAS – 55 proc.);
- sparčiau nei vidutiniškai šalyje mažėjo bendrojo ugdymo mokyklų skaičius (Lietuvoje – 49 proc., RAS – 62 proc.);
- vyko mokyklų koncentracija savivaldybių administraciniuose centruose ir didesnėse gyvenvietėse, todėl mokyklos „tolsta“ ir tampa sunkiau pasiekiamos;
- vyko mokyklų tinklo degradacija – dalis mokyklų buvo reorganizuotos į žemesnės pakopos švietimo įstaigas arba tapo kitų mokyklų filialais;
- didėjo regioniniai mokyklų tinklo tankumo skirtumai. Kai kuriose Šiaurės Rytų Lietuvos savivaldybėse (Molėtų r., Ignalinos r.) mokyklų skaičius sumažėjo net 70–75 proc. Tikėtina, kad po keleto metų bendrojo ugdymo mokyklos regione liks tik savivaldybių centruose.

Probleminiuose regionuose, atsižvelgiant į mažą gyventojų tankumą ir kokybiško švietimo prieinamumo būtinybę, reikėtų taikyti specialias mokyklų tinklo nykimo stabilizavimo priemones, mokykloms galėtų būti taikomi sumažinti kai kurie reikalavimai (pvz., leidžiama formuoti klases su mažesniu mokinių skaičiumi, nustatomas mažesnis privalomas krūvis mokytojams, jiems mokamas specialus priedas prie atlyginimo, kuris galėtų padėti pritraukti daugiau jaunų mokytojų ir kt.).

LITERATŪRA

1. Daugirdas, V., Burneika, D., Kriauciūnas, E., Ribokas, G., Stanaitis, S., Ubarevičienė, R. (2013). *Lietuvos retai apgyventos teritorijos: Monografija*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
2. Dumbliauskienė, M., Staugaitytė, S. (2013). Rytų Lietuvos daugiakalbių savivaldybių bendrojo ugdymo sistemos kompleksinis vertinimas. *Geografijos metraštis*, 46, 15–31.
3. Gaučas, P. (1992). Etnolingvistinė situacija ir bendrojo lavinimo mokyklos Pietryčių Lietuvoje 1945–1991 metais. *Rytų Lietuva: Istorija, kultūra, kalba*, 141–150.
4. Gaučas, P. (1996). Dėstomosios kalbos Vilniaus rajono bendrojo lavinimo mokyklose 1987–1995 metais: statistinė-geografinė apžvalga. *Geografijos metraštis*, 29, 369–379.
5. Gaučas, P. (1997a). *Etnolingvistinė Rytų Lietuvos gyventojų raida XVII a. pirmoje pusėje – 1939 m.: Daktaro disertacija*. Vilnius: VU, GMF.
6. Gaučas, P. (1997b). Dėstomosios kalbos Pietryčių Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose atgimimo ir valstybės atkūrimo laikotarpiu (1987–1996). Iš: *Lietuvos visuomenės geografijos problemos*. Vilnius: Apyaušris.
7. Gaučas, P. (2000). Dėstomosios kalbos Pietryčių Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose 1945–1999 m. *Geografija*, 36 (2), 47–54.
8. Kriauciūnas, E., Pociūtė-Sereikienė, G., Ribokas, G. (2016). Gyventojų aptarnavimo įstaigų tinklo kaitos tendencijos Lietuvos kaimo gyvenvietėse. *Lietuvos socialinė raida: teritorinis aspektas*, 6, 80–94.
9. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2004). *Mokyklų tinklo pertvarkos metodinės rekomendacijos*. Vilnius.
10. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2008). *Lietuva. Švietimas regionuose. Ugdymo aplinka*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
11. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2015). *Lietuva. Švietimas regionuose. Mokykla*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
12. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2017). *Lietuvos Respublikos bendrojo ugdymo mokyklų tinklo pertvarka 2001–2016 metais*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
13. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija (AIKOS). (2017). *Švietimo ir mokslo institucijos* [žiūrėta 2017 m. rugsėjo 11 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.aikos.smm.lt/Registrai/Svietimo-ir-mokslo-institucijos/SitePages/Pagrindinis.aspx?ss=94b103aa-8181-47cb-8fd8-ff69513f69a9>.
14. Lietuvos statistikos departamentas. (2017a). *Nuolatinis gyventojų skaičius metų pradžioje 2001–2017 m.* [žiūrėta 2017 m. gegužės 30 d.]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.
15. Lietuvos statistikos departamentas. (2018a). *Emigrantai 2001–2017 m.* [žiūrėta 2018 m. sausio 11 d.]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.
16. Lietuvos statistikos departamentas. (2018b). *Imigrantai 2001–2017 m.* [žiūrėta 2018 m. sausio 11 d.]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.
17. Lietuvos statistikos departamentas. (2017b). *Bendrojo ugdymo mokyklos 2001–2016 m.* [žiūrėta 2017 m. rugsėjo 11 d.]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

18. Lietuvos statistikos departamentas. (2017c). *Bendrojo ugdymo mokyklų mokiniai 2001–2016 m.* [žiūrėta 2017 m. rugsėjo 11 d.]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.
19. Luobikienė, I. (2016). Rečiausiai apgyvendintose Lietuvos teritorijose gyvenančių vaikų ugdymo(si) poreikių tenkinimo tyrimo prielaidos institucijų bendradarbiavimo kontekste. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1 (38), 67–74.

THE IMPACT OF DEPOPULATION FOR CHANGES IN THE NETWORK OF GENERAL EDUCATION SCHOOLS IN THE PROBLEM REGIONS IN LITHUANIA 2001–2016

Viktorija Baranauskienė, Vidmantas Daugirdas²

Summary

The purpose of the research was to reveal the impact of depopulation for changes in the network of general education schools in problem regions in Lithuania. The topic of the research – problem regions of Lithuania which include 22 sparsely populated municipalities (hereafter – the SPM) where a rural population density does not exceed 12,5 inh/km².

During the research, it was established that depopulation, decreasing population and number of school students affects the degradation of the network of general education schools. This is especially obvious in SPM, where the number of population is decreasing fast: 2001–2017 the number of population in the country decreased by 18 %, in SPM – 28 %; 2001–2016 the number of general education schools in country decreased by 49 %, in SPM – 62 %. This trend is especially striking in Northern East and Southern municipalities of Lithuania which are attributable to problem regions due to the growing social and spatial exclusion. There are no assumptions about the change in the demographic situation in the near future and this means that the network of schools will continue to decrease, only schools in bigger settlements of administrative centers of municipalities have more chances to remain. In order to at least stop the disappearance of the network of general education schools in SPM, there should be reduced requirements for rural schools (lower number of school students in classes, lower obligatory workload for teachers, supplements to salary for teacher etc.), the reorganization of schools should be more deliberate, etc.

Keywords: depopulation, problem region, sparsely populated areas, general education municipality, social exclusion, spatial exclusion.

---

2 The article is based on the report “Impact of depopulation on the change of network of schools of general education in problematic regions of Lithuania 2001 – 2016” which was read at the VI National Science Conference “Geography: Science and Education” This research was funded by a grant (No. GER-005/2017) from the Research Council of Lithuania and was performed in cooperation with the PhD student V. Baranauskienė of the Lithuanian Social Research Centre.